



PEDAGOGISCH WERK 2

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur(s): M. Bakker, M. Beers, J. Bolt, H. Brefeld, S. van Brouwershaven, K. van Diest, R. de Groot, T. Hilhorst, D. van der Klooster, V. Landsmeer-Dalm, M. de Knikker, N. Montulet, J. Noordzij, U. Peters, M. Velthoen, K. Stolk
Inhoudelijke redactie: S. de Koning, K. Stolk

Titel: Angerenstein Welzijn, Pedagogisch werk 2
ISBN: 978 90 3725 4099

Eerste druk/derde oplage

© 2019

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet kan men zich wenden tot de Stichting PRO (www.stichting-pro.nl). De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Inleiding	10
Thema 1	Pedagogisch werkveld	13
	1.1 Kinderopvang	14
	1.2 Onderwijs	19
	1.3 Speciaal onderwijs	22
	1.4 De beroepsbeoefenaar	23
	1.5 Kritische beroepssituatie	26
	1.6 Verdieping: Actief met pedagogische doelen	27
Thema 2	Inrichting en spelmateriaal	31
	2.1 Samenhang inrichting en kwaliteit	32
	2.2 Inrichting en structurele kwaliteit	33
	2.3 Visie op inrichting	36
	2.4 Visie op keuze spelmaterialen	39
	2.5 Verschillende speltypen	42
	2.6 Kritische beroepssituatie	45
	2.7 Verdieping: Spelmateriaal voor baby's 0-1 jaar	45
Thema 3	Werk en planning	51
	3.1 Plannings	52
	3.2 Activiteitenplanning	53
	3.3 Organisatie en uitvoering rondom plannings	54
	3.4 Werkplanning	56
	3.5 Timemanagement	58
	3.6 Methoden voor timemanagement	59
	3.7 Kritische beroepssituatie	61
	3.8 Verdieping: Prioriteitenmatrix van Eisenhower	62

Thema 4	Ritme, reinheid en regelmaat	67
4.1	Dagstructuur	68
4.2	Slaap	70
4.3	Kinderen en slaap	76
4.4	Kritische beroepssituatie	77
4.5	Verdieping: Dagstructuur bij gedragsproblemen	78
Thema 5	Verzorging en zelfredzaamheid	83
5.1	Verzorging van kinderen	84
5.2	Zelfredzaamheid	86
5.3	Richtlijnen	89
5.4	EHBO	95
5.5	Kritische beroepssituatie	98
5.6	Verdieping: Voedselveiligheid	99
Thema 6	Ziek zijn	103
6.1	Ziek zijn	104
6.2	Soorten ziektes	107
6.3	Stoornissen	110
6.4	Allergieën	112
6.5	Kinderziektes en ongemakken	117
6.6	Kritische beroepssituatie	124
6.7	Verdieping: Psychosomatische ziektes	125
Thema 7	Onvoorziene omstandigheden	129
7.1	Calamiteitenplannen en protocollen	130
7.2	Handelen bij calamiteiten	134
7.3	Gevolgen ingrijpende gebeurtenissen	140
7.4	Nazorg	143
7.5	Kritische beroepssituatie	144
7.6	Verdieping: Zelf nazorg leveren	146

Thema 8	Werken met richtlijnen	149
8.1	Verzorgingsprotocollen	150
8.2	Procedures bij kinderziekten	155
8.3	Ergonomisch werken	159
8.4	Kritische beroepssituatie	161
8.5	Verdieping: Werkdruk	162
Thema 9	Interactievaardigheden	165
9.1	Interactievaardigheden	166
9.2	Basale interactievaardigheden	169
9.3	Educatieve interactievaardigheden	172
9.4	Interactievaardigheden cruciaal voor taalontwikkeling	176
9.5	Kritische beroepssituatie	178
9.6	Verdieping: Interactie met baby's	179
Thema 10	Executieve functies	183
10.1	Executieve functies	184
10.2	Stimulering van executieve functies	188
10.3	Beelddenken en executieve functies	193
10.4	Ontwikkelingsproblemen en executieve functies	193
10.5	Kritische beroepssituatie	196
10.6	Verdieping: Eigenaarschap	197
Thema 11	Informereren en voorlichten	201
11.1	Informereren	202
11.2	Het informatieve gesprek	204
11.3	Voorlichting	206
11.4	Kritische beroepssituatie	212
11.5	Verdieping: Gedragsverandering	213

Thema 12	Advies en instructie	217
12.1	Adviesgesprekken	218
12.2	Adviesgesprek voeren	220
12.3	Ouders en verzorgers adviseren	223
12.4	Instructietechnieken	224
12.5	Kritische beroepssituatie	228
12.6	Verdieping: Direct instructiemodel	229
Thema 13	Diversiteit	233
13.1	Diversiteit	234
13.2	Cultuur	234
13.3	Waarden en normen	235
13.4	Omgaan met verschillen	238
13.5	Interculturele sensitiviteit	241
13.6	Kritische beroepssituatie	243
13.7	Verdieping: Interculturele communicatie	244
Thema 14	Seksuele opvoeding	251
14.1	Seksualiteit en intimiteit	252
14.2	Pedagogische begeleiding van seksualiteit	255
14.3	(On)gezond seksueel gedrag	259
14.4	Seksueel misbruik	261
14.5	Kritische beroepssituatie	265
14.6	Verdieping: Professionele seksualiteit	266
Thema 15	Agressie	271
15.1	Agressief gedrag	272
15.2	Vormen van agressie	274
15.3	Oorzaken van agressie	277
15.4	Begeleiden van aggressief gedrag	280
15.5	Gevolgen van agressie	283
15.6	Kritische beroepssituatie	284
15.7	Verdieping: Temperamentvolle kinderen	285

Thema 16	Geweld, mishandeling en misbruik	289
16.1	Huiselijk geweld	290
16.2	Kindermishandeling	292
16.3	Signalen kindermishandeling	296
16.4	Meldcode en verantwoordelijkheden	298
16.5	Kritische beroepssituatie	301
16.6	Verdieping: Mishandeling op de werkvloer	302
Thema 17	Ontwikkelingspsychologie Plus	307
17.1	Visies op ontwikkeling	308
17.2	Ontwikkeling vanuit onze genen	311
17.3	Ontwikkeling van binnenuit	314
17.4	Ontwikkeling door de omgeving	320
17.5	Ontwikkeling van de informatieverwerking	322
17.6	Ontwikkeling vanuit breed perspectief	325
17.7	Kritische beroepssituatie	327
17.8	Verdieping: Onderzoek naar ontwikkeling	328
Thema 18	Ethiek	333
18.1	Ethiek en moraal	334
18.2	Ethische dilemma's	335
18.3	Ethisch stappenplan	336
18.4	Ethiek in de beroepspraktijk	340
18.5	Kritische beroepssituatie	343
18.6	Verdieping: Veiligheid voor alles	344
Thema 19	Organisatie en structuur	349
19.1	De organisatie	350
19.2	Soorten organisaties	351
19.3	Organisatiestructuur	353
19.4	Kinderopvang en onderwijs	358
19.5	Positie in de organisatie	358
19.6	Kritische beroepssituatie	361
19.7	Verdieping: Organisatiecultuur	362

Thema 20	Werkoverleg	365
	20.1 Overleg	366
	20.2 Soorten vergaderingen	367
	20.3 Vergaderstructuur	370
	20.4 Besluitvorming	375
	20.5 Effectief vergaderen	376
	20.6 Kritische beroepssituatie	377
	20.7 Verdieping: Nieuwe overlegvormen	378
Thema 21	Werkbegeleiding	383
	21.1 Werkbegeleiding	384
	21.2 Taken en verantwoordelijkheden	386
	21.3 Begeleiden	391
	21.4 Intervisie	393
	21.5 Het leren ondersteunen	395
	21.6 Kritische beroepssituatie	396
	21.7 Verdieping: Fases van leren volgens Maslow	397
Thema 22	Deskundigheidsbevordering	403
	22.1 Beroepsmatig handelen	404
	22.2 Bevorderen van deskundigheid	408
	22.3 Deskundigheid in een team	409
	22.4 Eigen deskundigheid	413
	22.5 Kritische beroepssituatie	415
	22.6 Verdieping: Kritisch reflectief werkgedrag	416
Thema 23	Onderhandelen	421
	23.1 Argumenteren	422
	23.2 Onderhandelen	425
	23.3 Fases in een onderhandelingsgesprek	428
	23.4 Overtuigen	430
	23.5 Onderhandelen met kinderen	433
	23.6 Kritische beroepssituatie	434
	23.7 Verdieping: De HART-criteria	435

Thema 24	Conflicthantering	439
24.1	Soorten conflicten	440
24.2	Conflicten in groepen	441
24.3	Omgaan met conflicten	443
24.4	Conflicten bij kinderen	446
24.5	Begeleiden van conflicten	448
24.6	Kritische beroepssituatie	450
24.7	Verdieping: Roos van Leary	451
Thema 25	Spreken voor de groep	455
25.1	Presenteren	456
25.2	Presentatieopbouw	458
25.3	Afstemmen op doelgroep	459
25.4	Presentatietechnieken	460
25.5	Weerstand uit de doelgroep	464
25.6	Kritische beroepssituatie	465
25.7	Verdieping: Storytelling	466
	Index	468

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de twee basisboeken voor het dossier pedagogisch werk. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor alle uitstromen van pedagogisch werk. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnswerkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen die beschikbaar zijn via www.angerenstein.nl/welzijn. Het gaat om de volgende aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!



T H E M A

01

PEDAGOGISCH WERKVELD

Inhoud thema

- 1.1 Kinderopvang
- 1.2 Onderwijs
- 1.3 Speciaal onderwijs
- 1.4 De beroepsbeoefenaar
- 1.5 Kritische beroepssituatie
- 1.6 Verdieping: Actief met pedagogische doelen

Je hebt gekozen voor de opleiding pedagogisch werk. Dit betekent dat je gaat werken met kinderen.

Kinderen gaan naar allerlei vormen van kinderopvang en verschillende soorten scholen. Maar welke vormen van kinderopvang bestaan er eigenlijk? Hoe werkt het onderwijssysteem? En welke taken en verantwoordelijkheden heb jij als pedagogisch medewerker of onderwijsassistent binnen de kinderopvang en het onderwijs? Het pedagogisch werkveld is breed. Je kunt terecht komen op veel verschillende werkplekken.

1.1 Kinderopvang

De Nederlandse kinderopvang heeft een enorme groei doorgemaakt. Een steeds groter deel van de opvoeding ligt in handen van pedagogisch medewerkers binnen de kinderopvang. Hiermee is de kinderopvang uitgegroeid tot meer dan alleen een ‘oppasplek’, waar kinderen af en toe een uurtje verblijven. Naast verzorgen, ligt de nadruk nu ook op educatie en ontwikkelingsstimulering. In de praktijk gaan kinderen meerdere dagen per week, meerdere jaren lang naar de kinderopvang. Wat er zich op de kinderopvang afspeelt, is dus van grote invloed op de ontwikkeling van kinderen.

1.1.1 Belang kinderopvang

De belangrijkste reden voor het kiezen van kinderopvang is werk. Kinderopvang maakt werken van beide partners in een gezin mogelijk. Waar vroeger de vrouw thuis bleef om voor de kinderen te zorgen, wordt tegenwoordig verwacht dat ook zij actief is op de arbeidsmarkt en werkt aan haar persoonlijke ontwikkeling. Niet voor niets, vrouwen zijn steeds hoger opgeleid en willen hun studie en kansen benutten. Ook in tijden van financiële crisis kan een gezin bouwen op het geld dat een moeder binnenbrengt. Naast persoonlijke voordelen, levert het de samenleving ook economisch voordeel op als een vrouw blijft werken en de kinderen naar de kinderopvang gaan. Ze doet zo geen beroep op een uitkering, maar zorgt zelf voor een inkomen waarover ze sociale premies betaalt.

Kinderen in de opvang

Niet alleen het gezin en de samenleving, maar ook kinderen hebben profijt van kinderopvang. Zo stimuleert de kinderopvang hun ontwikkeling. Steeds meer kinderen groeien op in kleine gezinnen. De kinderopvang schept de mogelijkheid om te spelen met leeftijdsgenootjes en zo te werken aan sociale vaardigheden. Bovendien verbetert de kinderopvang de cognitieve vaardigheden en schoolprestaties. Hierdoor hebben kinderen meer kans op werk en een goed inkomen.

1.1.2 Werkveld opvang

Er zijn verschillende vormen van kinderopvang, zowel formeel als informeel. Bij **formele kinderopvang** zorgt een professionele medewerker voor het kind. De medewerker heeft een speciale opleiding afgrond en de kinderopvang voldoet aan opgestelde kwaliteitseisen. Voor formele opvang betaal je een vooraf vastgesteld bedrag. Bij **informele opvang** verzorgt een niet gekwalificeerd persoon de kinderen. Bijvoorbeeld grootouders die op hun kleinkinderen passen. Informele opvang hoeft niet te voldoen aan kwaliteitseisen. Vergoedingen zijn in overleg en worden, zeker in het geval van grootouders, vaak achterwege gelaten. De volgende formele opvangvormen worden in Nederland aangeboden:

- kinderdagverblijf
- peuterspeelzaal
- voorschoolse opvang (vso)
- tussenschoolse opvang (tso)
- buitenschoolse opvang (bso)
- gastouder
- ouderparticipatie crèche.

Kinderdagverblijf

Op een **kinderdagverblijf** ligt de opvoeding en begeleiding van kinderen tussen de twee maanden en vier jaar in handen van professionele pedagogisch medewerkers. Bij een **horizontale groep** liggen de leeftijden van de kinderen dicht bij elkaar. Bijvoorbeeld een babygroep met kinderen tot één jaar. Een **verticale groep** bestaat uit kinderen van verschillende leeftijden. De rol van kinderdagverblijven is in de loop van de tijd sterk veranderd en zal blijven veranderen. Werden kinderen hier vroeger alleen maar verzorgd, nu worden ze in de opvang steeds meer voorbereid op het basisonderwijs. Er is een kindvolgsysteem om de ontwikkeling van het kind bij te houden en dit wordt gecommuniceerd naar de basisschool. Continu wordt gekeken naar manieren om kinderdagverblijven beter te laten aansluiten op de ontwikkelingen binnen de samenleving.

Peuterspeelzaal

Een **peuterspeelzaal** biedt kinderen van twee tot vier jaar de mogelijkheid zich te ontwikkelen door spel en sociale contacten met leeftijdsgenoten. Het kind leert spelen en creatief bezig te zijn en zich voor te bereiden op de basisschool, net als op

een kinderdagverblijf. Voor een peuterspeelzaal gelden dezelfde kwaliteitseisen als voor een kinderdagverblijf. Er is dus ook een kindvolgsysteem dat gecommuniceerd wordt naar de basisschool. Veel peuterspeelzalen bieden voor- en vroegschoolse educatie aan. Hun programma richt zich op kinderen met een achterstand en stimuleert hen met activiteiten in hun ontwikkeling en taal. Een kind gaat gemiddeld twee keer per week twee á drie uur naar een peuterspeelzaal.



Spelen en leren op de peuterspeelzaal.

Voorschoolse opvang (vso)

Voorschoolse opvang (vso) is opvang voor basisschoolkinderen voordat de school begint. Kinderen komen vroeg in de ochtend op de opvanglocatie en de medewerkers van de vso zorgen ervoor dat de kinderen naar school gaan. Een vso is vaak gevestigd naast of in de buurt van een basisschool.

Tussen schoolse opvang (tso)

Tussenschoolse opvang (tso) zorgt voor de opvang van kinderen tijdens het overblijven op school. De medewerkers van een tso verzorgen de lunch en begeleiden het spelen. Ook een tso zit vaak naast, vlakbij of in een school.

Buitenschoolse opvang (bso)

Buitenschoolse opvang (bso) is opvang voor basisschoolkinderen na schooltijd. Als een kind vrij is van school, wordt het meegenomen door een pedagogisch medewerker van de bso. Op de opvanglocatie, meestal vlakbij een school, krijgt het kind fruit en drinken. Vervolgens mag het spelen. De bso heeft een recreatieve functie, het is een vrijetijdvoorziening. Er worden wel educatieve activiteiten aangeboden, maar de nadruk ligt op ontspannen en bijkomen van school.

Gastouder

Een **gastouder** vangt kinderen op in de thuissituatie. De kinderen verblijven bij de gastouder, of de gastouder komt in het huis van de kinderen. Een gastouder moet, net als een kinderdagverblijf, voldoen aan wettelijke eisen. De gastouder moet minimaal een mbo-opleiding helpende zorg en welzijn niveau 2 hebben afgerond. Ook moet de gastouder een EHBO-diploma hebben en de omgeving moet kindvriendelijk zijn ingericht. De meeste gastouders werken via een bemiddelingsbureau. Dit bureau koppelt de gastouders aan kinderen en regelt vervanging als een gastouder ziek wordt.

Ouderparticipatie-crèche

Een **ouderparticipatie-crèche** is een kinderopvangvorm waarbij ouders over en weer elkaars kinderen opvangen. Ouders draaien allemaal een dagdeel mee op de groep en hebben dus veel te zeggen over de gang van zaken. Er bestaat veel discussie over de kwaliteitseisen waaraan een ouderparticipatie-crèche moet voldoen. Er is toezicht op de kwaliteit van de opvang, maar doordat ouders geen pedagogische opleiding hebben, kunnen zij niet aan de wettelijke eisen van de kinderopvang voldoen.

1.1.3 Pedagogische basisdoelen

Tegenwoordig maken veel kinderen voor langere tijd gebruik van kinderopvang. Kwaliteit is dus een belangrijk begrip. Je werkt mee aan de kwaliteit van kinderopvang, door vier pedagogische basisdoelen te volgen. Door te werken met deze doelen draag je bij aan het welbevinden van de kinderen op de groep en stimuleer je hun ontwikkeling en functioneren op lange termijn. De vier pedagogische basisdoelen:

- 1 bieden veiligheidsgevoel
- 2 bevorderen persoonlijke competentie

- 3 bevorderen sociale competentie
- 4 socialisatie.

Bieden veiligheidsgevoel

Het bieden van een veiligheidsgevoel is het belangrijkste pedagogisch basisdoel. Een kind moet zich eerst veilig voelen, wil het zich gaan ontwikkelen. Zo krijgt het interesse in zijn omgeving, kan het geconcentreerd spelen en ontspannen omgaan met leeftijdsgenoten. Het gaat om zowel fysieke veiligheid (de omgeving is kindvriendelijk) als om psychische veiligheid (het kind voelt zich prettig).

Bevorderen persoonlijke competentie

Je bevordert de persoonlijke competentie van een kind, zoals zijn zelfvertrouwen, zelfstandigheid, veerkracht en flexibiliteit. Deze persoonskenmerken stellen kinderen in staat om allerlei problemen aan te pakken en zich aan te passen aan veranderende omstandigheden. Ook stimuleer je de motorische, creatieve, taal en cognitieve ontwikkeling.



Het kind wordt zelfstandig en krijgt zelfvertrouwen.

Bevorderen sociale competentie

Een kind in de opvang leert om te gaan met andere kinderen en leert relaties aan te gaan. Je leert het kind sociale vaardigheden en brengt het sociale kennis bij. Zo kan een kind zich in een ander verplaatsen, communiceren, delen, samenwerken en conflicten oplossen.

Socialisatie

In de opvang leert een kind gedragsregels en normen en waarden die nodig zijn om te functioneren in de samenleving.

1.2 Onderwijs

Onderwijs is continu in ontwikkeling. Net als in de kinderopvang, wordt er steeds gekeken naar manieren om onderwijs beter te laten aansluiten op ontwikkelingen in de samenleving. Ook uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek naar hoe kinderen leren, bepalen het beleid in het onderwijs. Zo ontstaan er andere vormen van onderwijs. Waar vroeger de nadruk lag op klassikale kennisoverdracht (docent leidt), verschuift het onderwijs steeds meer richting zelfregulerend leren (docent begeleidt). Het is belangrijker hoe je kennis en vaardigheden eigen maakt en toepast, dan dat je kennis letterlijk reproduceert. De persoonlijke ontwikkeling van de leerling en zijn interesses staan centraal. Een leerling heeft tegenwoordig veel meer verantwoordelijkheden. Zo moet hij schoolwerk inplannen en zelfstandig studeren. Ouders verwachten ook steeds meer van scholen. Zij willen bijvoorbeeld dat hun kinderen meegaan in de technologische ontwikkelingen en dat ze leren over een gezonde levensstijl.

1.2.1 Leerplicht

Kinderen van vijf tot zestien jaar zijn leerplichtig, zij moeten verplicht onderwijs volgen. Jongeren van zestien tot achttien jaar hebben een kwalificatieplicht. Zij moeten onderwijs volgen totdat zij een startkwalificatie hebben. Een **startkwalificatie** is minimaal het diploma havo, vwo of mbo-2. Dit is om schooluitval tegen te gaan en de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.